

Rahva ja eluruumide registripõhise loenduse ettevalmistustööst Eestis

DIANA BELTADZE
Statistikaameti rahvastiku- ja sotsiaalstatistika osakonna projektijuht

Eestis on enamik riiklikke registreid väga heas seisus ning andmevahetussüsteem turvaline. E-riigina on nüüd vaja suurendada registre rahvastikuandmete kasutusala, sh loenduste korraldamisel.

RAHVALOENDUSED MAAILMAS.

Rahva ja eluruumide loendused toimuvad iga kümne aasta järel ja on seni olnud rahvastikuarengu kirjeldamisel oluline andmeallikas. Selleks, et andmed oleksid rahvusvaheliselt võrreldavad ning nende põhjal oleks võimalik teha globaalseid prognoose ja järeldusi kogu Maa rahvastikuarengu kohta, on oluline, et riigid jälgiksid kokkulepitud põhinõudeid ning et loendamise tulemusena saadakse teavet kõigi rahvastikku iseloomustavate põhitunnuste kohta (UN 2006, 15–25). Rahvaloenduste korraldamise meetodika, sh mõõdetavate tunnuste loetelu üldiselt muutub aja jooksul. Kuna viimasel ajal on riigid hakanud elanikelt kogutud andmeid säilitama andmebaasides ja registrites, on ka loendusandmete hankimise võimalused avardunud. Euroopa Liidu riikide puhul on võimalikud ja

aktsepteeritavad järgmised loendamise meetodid (EL 2008):

- ▶ tavapärasel loendamise viisil, st andmed kogutakse otse elanikkonnalt;
- ▶ registripõhiselt, st kõik andmed võetakse otse registritest ja/või administratiivsetest andmeallikatest;
- ▶ tavapärase loenduse ja valikuuringu kombinatsioonina, st et osa tunnuseid kogutakse kogu elanikkonnalt, osa aga ainult ühelt osalt, s.o „pika“ ja „lühikese“ loendusküsimustiku kombinatsioon;
- ▶ registripõhise loenduse ja valikvaatluse kombinatsioonina, st et osa tunnuseid võetakse registritest, osa kohta saadakse info valikuuringust;
- ▶ registripõhise loenduse ja tavapärase loenduse kombinatsioonina;
- ▶ erilise disainiga mitme aasta jooksul vahelduvate valimitega loendus ehk jadaloendus.

Loenduse meetodi valik on statistika tegija (enamasti riigi statistikaameti) ainupädevuses (EL 2009, artikkel 2). Praktilistel kaalutlustel on otstarbekas, et meetodi valik toimuks piisava ajavaruga vajaliku ressursi tagamiseks ja oleks seotud statistika tegija kaugemate eesmärkidega statistika tegemisel.

REGISTRIPÕHINE LOENDUS – MIS

SEE ON? Viimaste kümnendite jooksul on paljudes riikides hakatud talletama mitmesuguseid riigi valitsemiseks ja majandamiseks vajalikke andmeid, sh

säilitama rahvastikuandmeid riiklikes registrites. Kuidas mõistet „register“ määratleda? **Register** on mingisugust populatsiooni esitav kõikne identifitseeritud andmekogu. Nt rahvastikuregister sisaldab (ühtses vormis esitatud) andmeid kogu rahvastiku kohta, kusjuures iga isiku kohta on täpselt üks kirje, mis on isikukoodiga identifitseeritud. Populatsioon, mille kohta register on moodustatud, võib olla mitmesugune. Näiteks kinnipeetavate register sisaldab kõiki (antud hetkel) kinnipeetavaid.

Kui registrites on loendamiseks vajalikud andmed olemas, saab loendusi korraldada üksnes registrite andmeid kasutades.

Kui registrites on loendamiseks vajalikud andmed piisava täpsuse ja ajakohasusega olemas ning neid on võimalik registrite vahel seostada, siis pole vaja neid inimestelt küsida ning loendusi saab korraldada üksnes registrite andmeid kasutades. Registripõhine loendus võimaldab kasutada lisaks statistika tegija statistilisi registreid.

Mis need on? Statistiline register on statistilisteks eesmärkideks moodustatud register (st kõikne ja identifitseeritud andmekogu). Statistiliste registrite moodustamiseks ja andmete ajakohastamiseks kasutatakse administratiivseid andmekogusid, loendus- ja vaatlusandmeid, samuti ka andmeteisendusi (sh kodeerimist ja statistilist imputeerimist e puuduvate väärtuste asendamist sobivate väärtustega). Milliseid andmeid saab kasutada statistilistest registritest loendamise eesmärgil? Kui inimene on püsielanik ja kuulub loendamisele ning tema kohta on eelnevalt kogutud infot kas eelmiselt

loenduselt või uuringust, näiteks kõrgeima haridustaseme või sünnikoha osas, siis need tunnused enam ajas ei muutu ja need andmed on taaskasutatavad loendamise eesmärgil ka edaspidi.

Järgmist loendust maailmas plaanivadki 42 riiki 138st korraldada osaliselt või täielikult registriandmete tuginedes (UNSD 2019). Selline meetodika muutus võimaldab üldiselt parandada statistika tegemise võimalusi, muutes seda tõhusamaks, täpsemaks ja tulusamaks. Lisaks sellele tekib võimalusi loendusi korraldada tihedamini, sest muutlikus maailmas on vaja ajakohaseid andmeid.

Registripõhise loenduse meetodika töötati välja 1970. aastatel (UN 2007). Esimese riigina kasutas registripõhise loenduse meetodikat 1981. aastal Taani, järgnesid Rootsi ja Soome (*ibid.*, 5). Eelmises, 2011. aasta loendusvoorus korraldas üheksa riiki loendust täielikult registripõhiselt – lisaks Põhjamaadele ka Belgia, Holland, Austria ja Sloveenia (UN 2014). Järgmises voorus plaanitakse täielikult registripõhist loendust 15 riigis, sh Lätis ja Leedus (Balti seminar 2019).

Täielikult registripõhine loendus on loenduse meetod, mille puhul andmeid kogutakse üksnes registritest ja/või administratiivsetest andmeallikatest. (UN 2018, 2). Registripõhise loenduse meetodi puhul on olulisem märkida asjaolu, et kui riigis pole täidetud registripõhise loenduse tegemise eeldused, siis seda meetodikat ei saa rakendada (UN 2018, 14). Kõige olulisemad eeldused, mis tuleb tagada, on järgmised:

- ▶ loenduseks vajalikud andmed peavad registrites olemas olema;
- ▶ registrites olevad andmed peavad olema identifitseeritud ja unikaalsed, ainult nii on võimalik erinevate registrite andmeid omavahel siduda;
- ▶ registrite andmed peavad olema ajakohased ja andmekvaliteeti tuleb pidevalt jälgida.

Registripõhise loenduse ettevalmistamine ja selleks vajalike eelduste loomine

algab tavaliselt kümme aastat enne selle teostamist (UN 2007).

MIS ON REGISTRIPÕHISE LOENDUSE EELISED? Tavapäraselt need riigid, kes plaanivad üle minna registripõhisele loendusele, katsetavad eelnevalt registrite kasutamist, korraldades kombineeritud loenduse (UN 2018, 3), mille puhul registreid kasutatakse osa tunnuste allikana ja lisaks testitakse selleks vajalikku tehnoloogilist baasi. Eelmise kümnendi loendusvoorus toimus kombineeritud meetodil loendus kümnes riigis (UN 2018, 8). Ka Eestis koostati juba eelmise loenduse (2011) programm nii, et oleks võimalik teha ettevalmistusi uueks loenduseks, mis põhineks registrite andmetel (Tiit *et al.* 2012). Lisaks loodi registripõhise statistika tarbeks tootmisprotsessi taristu, mis võimaldaks rahva ja eluruumide loendust teostada registrite põhjal.

Rahva ja eluruumide registripõhise loenduse korraldamisel on mitmeid eeliseid tavalooenduse ees (UN 2018, 10–11):

- ▶ loendusi saab korraldada sagedamini;
- ▶ oluliselt lüheneb andmete korrastamisele kuluv aeg võrreldes tavalooendusega (hinnanguliselt kolm korda);
- ▶ loenduse tarbeks loodavat statistilist registrit saab kasutada teistes statistikatöodes, nt palgastatistikas, rahvastikuarvestuses ja valikuuringutes.
- ▶ väheneb vastamiskoormus ja vigade tõenäosus ning suureneb täpsus ja paraneb loenduse kaetus;
- ▶ tekib rahvastiku ja majanduse seisukohast oluliste tunnuste aegrida, mis võimaldab protsesse analüüsida ja prognoosida;
- ▶ kuna ei ole tarvis andmekogumise välitöid, muutub loendustöö kümneid kordi odavamaks.

Olgu mainitud, et loenduse registripõhisel meetodil on nagu igal teisel loenduse meetodil omad tugevused ja nõrkused, mis suuresti sõltuvad riigi spetsiifilistest oludest.

Põhjused, miks eelistada Eestis registripõhist loendust, võiks kokku võtta järgmiselt (UN 2018, 62):

- ▶ Loendusandmed on täpses vastavuses riiklike registrite andmetega, mille järgi toimub tegelik riiklike otsuste tegemine (nt kohalike omavalitsuste rahastamine, koolides ja lasteaedades kohtade planeerimine) ja elu korraldamine; ei teki kahte paralleelmaailma, mille kohta statistikat teha.
- ▶ Registripõhised andmed on üldiselt tavalooendusel antavatest ütluspõhistest andmetest täpsemad, sest need ei mõjuta võimalikud subjektiivsed hoiakud ja vead, mida põhjustab unustamine või pereliikmete ebatäpsed vastused.

Rahva ja eluruumide registripõhisel loendusel on palju eeliseid.

- ▶ Kindlasti tasub rõhutada selle meetodi puhul puuduvat vastamiskoormust ning privaatsuse taotlusest tulenevat loendusest hoidumist, mis on põhjustanud tavalooendust harrastavates riikides arvestatavat ja järjest kasvavat alakaetust.

Vaatamata mitmekümneaastasele registripõhise loenduse kogemusele maailmas, on registripõhine loendus igas riigis omanäoline ettevõtmine, mis lähtub just sellele riigile omasest õigusruumist ja registreerimise kultuuri eripäradest.

REGISTRIPÕHISE LOENDUSE EELLUGU EESTIS. Eesti Statistikaamet alustas registripõhise loenduse ettevalmistustöid aastal 2008 registripõhise loenduse vajaduste kaardistamisega ja lähteülesande formuleerimisega registripõhise loenduse projekti algatamiseks riigis (VVRK 2008). Registrite analüüsimine oli küll esialgu seotud 2011. aasta

loenduseks valmistumisega, sest juba enne selle loenduse meetodi kinnitamist oli registripõhise loenduse teema Eesti ühiskonnas väga aktuaalne. Avaldati lootust, et Statistikaamet teostabki 2011. aasta loenduse registripõhiselt, ent analüüsi tulemusena selgus, et registripõhise loenduse eeldused polnud täidetud. Algatati rahva ja eluruumide registripõhise loenduse projekt, mille eesmärgiks seati 2020/21. aasta rahva ja eluruumide loenduse korraldamine täies ulatuses registripõhiselt (ilma loendatavaid küsitlemata), tagades protseduuri- ja kvaliteedinõuete täitmise niihästi loendustunnuste koosseisu kui ka väljundtabelite (andmekuupide) täielikkuse ja turvalisuse osas. Ühtlasi algas sihipeerane töö registrite arendamiseks.

KOOSTÖÖ. 2009. aastal pakuti teadlastele võimalust teha koostööd registripõhiseks loenduseks valmistumisel, kui Statistikaameti taotlusel kutsuti ellu riiklik projekt „Registripõhise rahva ja eluruumide loenduse (REGREL) meetodika väljatöötamine“. Taoline teadlaste kaasamine loendustööga seoses ei olnud esmakordne. Üks esimesi selliseid koostööprojekte käivitati juba 1996. aastal, seegi tegeles registripõhise loenduse meetodika väljatöötamisega ning tahaks märkida, et projekti koondraporti koostaja sulest on märkusi, et juba sellel ajal tekkis kaks erinevat arusaama registripõhise loenduse rakendamise võimalusest Eestis (Laast-Laas 1996). Kuid eraldi märkimist väärib asjaolu, et 2009. aastal käivitatud registripõhise loenduse meetodikaprojekt oli nii ajalise plaani, teemade ringi kui ka kaasatud isikute arvu poolest varasematest Statistikaameti teaduskoostöö projektidest tähelepanuväärselt mastaapsem. Meetodikaprojekti eesmärgiks seati registripõhiseks rahva ja eluruumide loenduseks valmisoleku hindamine ja loenduse vajadustest lähtuv registrite olukorra analüüs. Selle ettevalmistaval etapil töötati läbi Statistikaametis perioodil 2007–2011

tehtud ja tellitud 11 registrianalüüsi tulemused ning tutvuti registripõhise loenduse meetodika ja praktiliste kogemustega teistes riikides.

Projekti esimesel etapil analüüsiti Euroopa Nõukogu ja Parlamendi ning Euroopa Komisjoni määrustega (EL 2008) sätestatud nõudeid 38 kohustuslikule loendustunnusele, kaardistati iga loendustunnuse kajastumine registrites ning formuleeriti ettepanekud loendustunnuse moodustamiseks ja kvaliteedianalüüsiks. Teisel, detailanalüüsi etapil testiti tunnuste praktilist moodustamist registrite andmestike baasil ning hinnati registripõhise moodustatud tunnuste kvaliteeti, sh kaetust ja täpsust (Puur *et al.* 2013).

Selle projekti peamine väärtus oli registrite andmete ja nende kvaliteedi süstemaatiline kaardistus. Tulemusi tutvustati avalikult 2013. aastal ning põhiküsimus, mida tuli Statistikaameti esindajatel kaitsta, oli see, kas registripõhine loendus Eestis on ikka võimalik – meetodika-projekti järelendus oli selles osas võrdlemisi skeptiline.

REGISTRIPÕHISE LOENDUSE TEGELIK ETTEVALMISTUSTÖÖ.

Statistikaamet võttis registripõhise loenduse suhtes siiski positiivse hoiaku ja läks edasi registripõhise loenduse ettevalmistustöödega, olles veendunud, et registrite andmete kvaliteeti on võimalik parandada ühelt poolt registrite haldajate pingutuste, teiselt poolt registrite riskasutamise jt meetmete abil. Juba 2015. aastaks püstitati eesmärk välja töötada juriidiliste ja organisatsiooniliste meetmete pakett registripõhise loenduse jaoks vajaliku andmestiku kvaliteedi, ajakohasuse ja katvuse parandamiseks, tulenevalt meetodikaraportis märgitud kitsaskohtadest. Statistikaamet tegi ettepanekuid ja jagas soovitusi riigi 17 andmekogu põhiantmete kvaliteedi parandamiseks (Vabariigi Valitsus 2016). Andmekogude esindajatega pandi paika pikaajaline tegevuskava seoses prooviloenduste läbiviimisega 2016. ja

2019. aastal ning täpsustati ülesandeid turvaliseks andmehõiveks, andmete ja andmekvaliteedi tagamiseks. Suurt tähelepanu osutati andmete adekvaatsuse, täpsuse ja operatiivse uuendamise vajadusele andmekogudes. Statistikaamet uuris ja tegi ministereeriumidele ettepanekud vajalike muudatuste tegemiseks seadusandlikul tasandil, mis kindlustaksid andmete olemasolu ja kvaliteetsete andmete laekumise Statistikaametisse niihästi loenduse kui ka jooksva statistika ja uuringute tarbeks. Koostöös Riigi Infosüsteemide Ametiga algatati projekt, mille käigus viidi läbi andmekogude alusregulatsioonide analüüs ja töötati välja õigusaktide muudatuseettepanekud, mis tagaksid registripõhise loenduse tõhususe.

Samal ajal töötati Statistikaametis välja meetodika registripõhise loenduse tunnuste moodustamiseks. Seda katsetati esmakordselt pilootuuringus 2014. aastal (Lehto 2014).

Peale Euroopa Liidu poolt nõutavate väljundtunnuste lisati alates 2015. aastast loendusprogrammi Eesti ühiskonna jaoks vajalikud tunnused – emakeel ja rahvus –, ja hinnati süstemaatilisel andmekvaliteeti.

LOENDUSE METOODIKA ÜMBER TOIMUVAD VAIDLUSED EESTIS.

Nii nagu 90. aastatel, on ka järgmise vooru registripõhise loenduse ettevalmistamisel koostöös teadusringkondadega täheldatavad kaks erinevat suunda: üks suund keskendub andmete kvaliteediprobleemile ja selle lahendamiseks pakutavat vana andmekogumise viisi tavaloodust korraldades. Teine suund aga pakub probleemide lahendamiseks välja nüüdisaegseid julgeid infotehnoloogilisi lahendusi ja uudseid meetodikaid statistika tegemiseks. Statistikaameti valik lähtub eelkõige vastutusest loendustulemuste kvaliteedi eest, olles selle nimel valmis koostööks erinevate teadusasutustega, et leida võimalusi täiendavate andmeallikate ja meetodikate juurutamiseks statistika tegemisel.

REGISTRIPÕHIST LOENDUST TOETAVAD JA TAKISTAVAD ASJAOLUD EESTIS.

Registrite kasutamisel Eesti tingimustes on kaks omapära: esiteks, registrite süsteem on olemuslikult hästi disainitud ja koostoimiv, on olemas ka sobiv andmevahetuskeskkond X-tee näol; teiseks tuleb arvestada, et loenduseks vajalikud andmed on küll registrites olemas, kuid need ei ole alati ajakohased, sest esitajatele on vahel kasulikum

Loenduseks vajalikud andmed on registrites olemas, kuid pole alati ajakohased, sest esitajale on vahel kasulikum muutunud andmed riigile esitamata jätta.

elusündmuste tõttu muutunud andmed riigile esitamata jätta. Eriti puudutab see elukohaandmeid: elukohavahetus jäetakse rahvastikuregistris registreerimata (Tiit *et al.* 2018; Statistikaamet 2018), samuti jätavad riigist lahkujad sellest riigile teatamata, sest formaalselt endist elukohta säilitades soovitakse endile tagada ligipääs Eesti elanikele pakutavatele mitmesuguste hüvedele. Selle tõttu ei ole võimalik ainult rahvastikuregistris registreeritud elanike arvu rahvastikustatistika tegemisel kasutada, kuna see sisaldab ka tuhandeid Eestist lahkunud inimesi. Lisaks Statistikaameti uuringud aastast 2007 näitavad, et iga viienda inimese tegelik elukoht ei vasta registreeritule. Seda suundumust on õhutanud enim omavalitsused, pakkudes soodustusi ja teenuseid kohaliku omavalitsuse elanikuks registreerunutele, sõltumata tegelikust elukohast (Äär 2017).

Ekslikult registreeritud elukoht põhjustab aga probleeme leibkondade koostise määramisel ja moonutab mõneti rändestatistikat (Statistikaamet 2017). Riik ei ole tänaseni suutnud seda probleemi lahendada. Ainus võimalus statistika tegijal olukorda lahenda oli otsida võimalikke lahendusi statistilisi meetodeid arendades (Maasing 2015).

VÄLJAPÄÄSU OTSIMINE METOODIKA-ARENDUSTE KAUDU.

Statistikaametis loodi originaalne indeksipõhine rahvastikuarvestuse meetoodika, mis on lihtne ja loogiline ning tugineb registriandmete vastastikusele kontrollile ristkasutuse teel. Sellel meetodil hinnatud rahvaarvu on testitud uuringuandmetega ja on selgunud, et see on märksa täpsem kahel viimasel loendusel saadud (alakaetud) rahvaarvust ja rahvastikuregistri (ülekaetud) rahvaarvust (Maasing *et al.* 2017). Meetoodikat on testitud rea aastate jooksul ja juba 2016. aastal alustas Statistikaamet rahvastikustatistika tootmist indeksipõhisele rahvaarvule tuginedes (Tiit *et al.* 2016). Esimesed tulemused peale esimest 2016. aasta prooviloendust suurendasid vajadust komplekssemalt arendada indeksipõhist meetoodikat teistegi probleemide lahendamiseks ja suurendada andmeallikate mahtu loendustöök.

MIDA NÄITAS ESIMENE REGISTRI-PÕHINE PROOVILÖENDUS?

Esimene prooviloendus toimus 2015. aasta 31. detsembri seisuga kohtades 2016. aastal. Rahva ja eluruumide registripõhise loenduse esimese prooviloenduse käigus 2016. aastal katsetati loenduse tunnuste moodustamisel kasutatavate registrite andmekvaliteeti, meetoodika toimimist ja loendust toetava tarkvara valmisolekut registripõhiseks loenduseks. Prooviloenduse üks eesmärke oli isikupõhiselt määratleda rahvastiku üldkogum, mis oli üheaegselt niihästi loendamisele kuuluv rahvastik kui ka rahvastikustatistika alus loendusmomentil. See tagas ühise rahvaarvu

kõigis rahvastikutabelites. Indeksipõhine meetoodika võimaldab arvutada rahvaarvu igal aastal ühesuguse täpsusega erinevalt varasemast traditsioonilise loenduse andmetele tuginevast meetoodikast, mille puhul hinnangutäpsus loendustevahelisel perioodil paratamatult langes. Selgus ka, et oli saavutatud olukord, kus andmekogude kvaliteet, andmevahetuse keskkond ning andmetöötlustarkvara olid välja arendatud niisugusele tasemele, et põhimõtteliselt on igal aastal võimalik teostada väiksemamõõduline rahva ja eluruumide loendus riigi ja ühiskonna jaoks vajalike ülesannete täitmiseks. Ent probleemkohana tuli nentida eksliku elukoha infost põhjustatud moonutused leibkonna struktuuris.

Prooviloenduse käigus avastatud puuduste kõrvaldamiseks töötati välja vajalikud meetmed, sh meetoodika edasiarendus, mille tulemust kontrollitakse teisel prooviloendusel 2019. aastal. Oluline uus lähenemine on indeksipõhine meetoodika peretuumade moodustamiseks, mille abil on õnnestunud märgatavalt täpsustada leibkondade struktuuri jaotust (Visk 2018). Katsetamise järgus on ka meetoodika, mis võimaldab parandada elukohtade ekslikust registreerimisest tingitud moonutusi rahvastiku paiknemisel. Vahetulemusi testiti uuringus 2018. aastal (Statistikaamet 2018).

Teine, 2019. aasta jooksul toimuv prooviloendus on loendusmeetoodika valikul otsustava tähtsusega. Kui selgub, et piisavat täpsust elukoha loendustunnuste osas ei õnnestu saavutada, tuleb võtta kasutusele kombineeritud loendusmeetod, kus registriandmetele lisaks kasutatakse mõne tunnuse hindamiseks uuringuandmeid või tuleb korraldada loendus tavapärasel viisil.

Indeksipõhise meetoodika rakendamise kavatsus registripõhise loendusele on tekitanud oponentides mõningaid kahtlusi (Memorandum 2018). Statistikaamet on arutelude käigus selgitanud meetodi olemust ja püüdnud seda tõenduspõhiselt kaitsta.

MIKS SIISKI STATISTIKUD SOOVIVAD LOENDUST TEHA REGISTRIPÕHISELT?

Olukorras, kus tekkiva ja kättesaadava info hulk üha kiiremini suureneb, muutub statistika tegemisel aina olulisemaks info kvaliteet. Statistikaameti eesmärk on rahuldada ühiskonna, sh eri institutsioonide infovajadust, kasutades erisuguseid meetodeid andmete kiiremaks ja sagedasemaks kogumiseks. Statistikaameti tehtav statistika peab kajastama võimalikult tõetruult, täpselt ja järjepidevalt tegelikku olukorda. Seetõttu on kõige olulisem leida sobivaimad andmeallikad ja valida statistika tegemise meetodid põhjendatud kriteeriumide alusel, jälgides eetikareegleid ja tegevuse läbipaistvust nii andmete tarbija kui ka andmeesitaja jaoks.

Loenduse meetodi valikul on vaja arvestada paljusid aspekte, sealhulgas rahvastikustatistika pikaajalist riiklikku arengukava, rahvusvahelisi kokkuleppeid ja vajadusi, konfidentsiaalsuse nõudeid, aga ka seda, et Eesti ühiskond vajab loendusandmed väiksemate haldusjaotuste ja asustusüksuste kohta.

PÜSIELUKOHT JA LEIBKOND KUI UUED VÄLJAKUTSED LOENDUS-STATISTIKAS.

Traditsiooniline rahvaloendus, mille puhul iga kümne aasta järel küsitakse inimestelt asju, mis püsivad aastate ja aastakümnete jooksul muutumatuna, hakkab tänapäeva arenenud ja mobiilses maailmas muutuma järjest küsitavamaks. Esimene probleemne tunnus on püsielukoht kui koht, kus inimene on elanud või kavatses elada vähemalt aasta jooksul. Tänapäeval on üha rohkem inimesi ja leibkondi, kellel on mitu eluaset, kusjuures on võimalik seegi, et leibkonnaliikmed kasutavad neid erineva kestusega (Statistikaamet 2011).

Järjest rohkem on ka inimesi, kes ei elagi tervet aastat ühes kohas, eriti sageli juhtub nii õppivate noortega, kes peaksid küll rahvusvaheliste loenduse reeglite järgi omama püsielukohta õppimispaigas, kuid

Tekkiva ja kättesaadava info hulk suureneb üha kiiremini, seetõttu muutub statistikas aina olulisemaks info kvaliteet.

kes tihti rändavad vanematekodu ja õppimiskoha vahet, sageli mõneks ajaks ka välismaale põigates ning kellel selletõttu definitsioonikohane püsielukoht hoopiski puudub. Selline ebamäärane olukord võib kesta ka pärast õpingute lõpetamist, enne kui luuakse oma perekond ja kodu, mis tänapäeval järjest hilisemas aega nihkub.

Leibkondade koosseisu määramisel on oluline määrata selle leibkonna peretuim, milleks on kas abielu- või kooselupaar või üksikvanem lapsega. Tänapäeval on ka peretuuma mõiste hägustunud – Eestis sünnib üle poole lastest perekondadesse, kus vanemad ei ole abielus ja kõigist paariga peretuumadest on kolmandik, noorte puhul aga koguni üle poole vabaabielus (Statistikaamet 2011).

Lisaks noorte suure mobiilsuse tõttu pole alati üheselt selge, kas tegemist on üksikvanemaga või kooselupaariga, kus üks partneritest viibib ajutiselt eemal.

Sarnane olukord hakkab tekkima ka tööalase statistikaga – ka töökohad võivad muutuda, neid võib olla korraga mitu, töötamise koht võib olla „kodukontor“ või „virtuaalkontor“ ja üsna keeruline võib olla määrata nii töötundide arvu kui ka peamist elatusallikat.

On ilmselge, et paljud loenduse määratlused, nt püsielanik või klassifikatsioonid, nt ametigrupid, vajavad ajakohastamist 2030. aasta loendusvooruks, seni tuleb igas riigis leida iseseisvalt parimad moodused, et esitada andmete kasutajale arusaadavat statistikat.

KOKKUVÕTE. Üldmääritud probleemid mõjutavad traditsioonilise rahvaloenduse tulemuste rakendatavust, seda enam, et konfidentsiaalsuse reeglid keelavad Statistikaametitel isikustatud teabe väljastamist nii eraisikutele, riigiasutustele kui ka registritele. Selletõttu kasutatakse riiklike otsuste nagu haldusreformi, kutsealuste õppustele kutsumise jne tegemiseks põhiliselt registrite infot. On igati loomulik, et ka rahvaloendus kasutab sama teabeallikat, kuid täpsustab tulemusi (eriti nn tuletatud näitajate osas) vastavalt teistest avalikest andmeallikatest saadavale infole.

Eestis on enamik riiklikke registreid väga heas seisus ja süsteem tervikuna toimib hästi. Selletõttu pole siin põhjust minna tagasi küsitlusloendusele, millest arenenud riigid uuenduslikumate lahenduste nimel järjest rohkem loobuvad, sest selle puhul pole tagatud ei kaetus ega ka vastuste kvaliteet ja adekvaatsus. Riikides jääb järjest rohkem inimesi loendamata ühelt poolt nende liikuvuse tõttu, teiselt poolt aga ka soovimatuse tõttu oma andmeid avaldada ning lisaks ajastule mitte vastavate definitsioonide tõttu.

Eestil e-riigina ei oleks sobiv arenguteel tagasi pöörata, seda enam, et metoodiliselt ollakse valmis minema edasi.

Kõige olulisem edasimineku loenduste vahelisel perioodil maailmas on seotud loenduse metoodika muutumisega sisukamaks. Loendus kui vanim statistikatöö ei ole enam lihtsalt loendamine, vaid see sisaldab olulisi aspekte tänapäeva andmeteadusest.

Loenduse ettevalmistuste käigus on maailmas töötatud välja originaalseid mudeleid, milles kasutatakse otsustusprotsessides klassikaliste statistikameetodite (nt logistiline regressioon) kõrval uudeid metoodikaid. Tähtis on erinevate andmeallikate kooskasutamine ja tulemuste kriitiline võrdlemine. Oluliselt on avarunenud loendusstatistikute koostöö andmekogude pidajatega, see partnerlus on aluseks ulatuslikumale üleminekule registripõhisele statistikale, mis on juba toimunud Põhjamaades.

Registripõhise statistika osakaalu suurendamine, sh järkjärguline üleminek küsitluspõhiselt statistikalt registripõhisele statistikale mitmes statistika valdkonnas tagab väiksema vastamiskoormuse, kiirema andmetöötuse ja parema kvaliteediga andmed.

KASUTATUD ALLIKAD

BALTI SEMINAR. (2019). Läti ja Leedu loendusjuhtide ettekanded. Protokoll. Riia.

EL. (2008). Euroopa parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) 763, 9. juuli, rahva ja eluruumide loenduste kohta (EMPs kohaldatav tekst) ELT L 218, 13.8., 14–20. – <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?qid=1546954021572&uri=CELEX:32008R0763>.

EL. (2009). Euroopa parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) 223/2009, Euroopa statistika kohta.... – <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:02009R0223-20150608&from=ET>.

LAAS-TAAS, J. (1996). Registrid ja klassifikaatorid rahvaloenduses. Automaatkodeerimine. AS Infoekspert.

LEHTO, K. (2014). REGREL-i pilootloendus. Tallinn.

MAASING, E., TIIT, E.-M., VÄHI, M. (2017). Residency Index – A Tool for Measuring the Population Size. – Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis de Mathematica, 21(1), 129–139. DOI: 10.12697/ACUTM.2017.21.09.

MAASING, E. (2015). Eesti alaliste elanike määratlemine registripõhises loenduses. – <http://hdl.handle.net/10062/47557>.

MEMORANDUM. (2018). Teadlaste seisukoht REL2020 ettevalmistamise kohta. Vabariigi Valitsuse loenduskomisjoni koosoleku materjal. Tallinn: Rahandusministeerium.

PUUR, A., SAKKEUS, L., ABEN, S. (2013). Registripõhise rahva ja eluruumide loenduse (REGREL) metoodika väljatöötamine. Projekti lõpparuanne. Tallinn.

STATISTIKAAMET. (2011). REL. 2011 Loenduse väljundtabelid leibkondade ja perekondade kohta.

- STATISTIKAAMET. (2017). Registripõhise rahva ja eluruumide loenduse (REGREL) esimese prooviloenduse raport. – <https://www.stat.ee/esimene-registripohine-prooviloendus-eesis>.
- STATISTIKAAMET. (2018). LEKU. Leibkondade ja elukohtade kontrolluuringu raport.
- TIIT, E-M., MAASING, E. (2016). Residency Index and Its Application in Census and Population Statistics. – Eesti Statistika Kvartalikir, 3(16), 53–60.
- TIIT, E-M., MAASING, E., VISK, H., VÄHI, M. (2018). Rahvastikustatistika probleemkohad ja nende lahendamine registre abil. – Riigikogu Toimetised, 38, 165–180.
- TIIT, E-M., MERES, K., VÄHI, M. (2012). Rahvaloenduse üldkogumi hindamine. – Eesti Statistika Kvartalikir, 3, 79–95.
- UN. (2006). Conference of European Statisticians. Recommendations for the 2010 Census of Population and Housing. New York and Geneva.
- UN. (2007). Register-Based Statistics in the Nordic Countries. United Nations. New York and Geneva.
- UN. (2014). Measuring Population and Housing. Practices of UNECE Countries in the 2010 Round of Censuses. New York and Geneva.
- UN. (2018). Guidelines on the Use of Registers and Administrative Data for Population and Housing Census. New York and Geneva.
- UNSD. (2019). ECE and EUROSTAT Group of Experts on Population and Housing Censuses United Nations, Geneva, 18–20 September. Update on Current and Planned Activities at the Global Level.
- VABARIIGI VALITSUS. (2016). Registripõhisele rahva ja eluruumide loendusele üleminekuks vajalike tegevuste loendi kinnitamine andmekogude kaupa koos tegevuse tähtaja ja vastutava ministeeriumiga. – RT III, 27.09.2016, 1.
- VISK, H. (2018). An Index-Based Approach to Determine Partnership in a Register-Based Census.
- VVRK. (2008). Vabariigi Valitsuse rahvaloenduskomisjoni koosoleku 17.12. protokoll. Tallinn: Rahandusministeerium.
- ÄÄR, H. (2017). Registripõhise ja tegeliku elukoha kattuvus. – Eesti Statistika Kvartalikir, 1, 73–83.